

Högmedeltida fiktionsteori

Stockholms universitet, institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria beviljades 2009 ett anslag om 5 miljoner kronor för projektet "Fiction and figuration. Studies in high and later medieval literature".

DEN BRÄNNBARA LITTERATUREN

Efter kristnandet av det romerska riket på 300- och 400-talen tog kyrkofäderna avstånd från fiktionslitteraturen, som ansågs lögnaktig och kontroversiell. Först många hundra år senare gjorde fiktionen återkomst i den högmedeltida kulturen. Nu ska ett nytt litteraturvetenskapligt projekt sprida ljus över orsakerna.

–Att fiktion är brännbart går som en röd tråd genom historien, säger Anders Cullhed, som är professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet och leder det nya forskningsprojektet. Han tar som ett modernt exempel kontroversen kring den brittisk-indiske författaren Salman Rushdie, som 1988 råkade ut för en fatwa från Irans religiöse ledare.

–En roman försatte en värld i svall, en akademi i gungning och en stackars författare fick leva med livvakter. Det var då jag verkligen fick upp ögonen för hur känsligt det är med fiktion, i synnerhet i förhållande till renlärig religion.

Men idén till det nya projektet föddes inte där, utan ur studier av det senantika Europa. I sin bok *Kreousas skugga*, en tegelsten på över 800 sidor, har Anders Cullhed skildrat hur den nya kristna religionen på 300-talet förde med sig en syn på fiktion som farlig.

–Tidigare under antiken hade det funnits en intressant gråzon mellan sanning och lögn. Man talade om fiktionen som det sannolika eller det troliga.

Men successivt kom fiktion att i stället ses som strunt, omoral och rena lögner. En centralfigur för den nya synen var kyrkofadern Augustinus (354–430). Han kom att bli en hetlevrad kritiker med uppfattningen att fiktionen endast var ett sätt att förleda läsaren och ifrågasätta den rätta läran.

En viktig orsak är den maktkamp som pågick mellan det klassiska arvet och den nya kristna ordningen. Det var därför en tidpunkt då kyrkan var pressad att legitimeras sin världssyn och rensa ut avvikande synsätt.

–Den väg som Augustinus beträder här, kritikens och skepsisens väg, löper sedan som en röd tråd genom den medeltida kulturen, säger Anders Cullhed.

Mycket riktigt brukar också ett stort hål på nästan 1 000 år gapa ekande svart och tomt i litteraturhistoriska handböcker, det vill säga perioden mellan senantikens Augustinus och högmedeltidens riddarromaner och trubadurer. Nu ska Anders Cullhed och tre kollegor studera orsakerna till att fiktionen började återta mark ungefär från 1000-talet.

–Äldre forskning tänkte sig att det berodde på olika återupptäckter, men vi vill titta på andra omständigheter där vi tror att retoriken har haft en stor betydelse med dess inbyggda tolerans för fiktion.

Det sker genom att studera ett tvärsnitt av fyra olika genrer inom litteraturen: epik, fabler, lyrik och brevskrivning. Anders Cullhed ska själv ägna sig åt den allegoriske epikern Dante Alighieri från Florens, medan Anders Hallengren ska studera Francesco Petrarca som lyriker. I projektet ingår också två danska forskare, Brian Möller Jensen, som forskar om fabeldiktningen, och Marianne Pade, som analyserar Petrarca som brevskrivare. Sådan genreöverskridande forskning har tidigare inte gjorts systematiskt.

–Som humanister är vi inte vana vid så stora anslag och möjligheten att skapa internationella forskningsprojekt.

–Därför är vi mycket tacksamma för donationen från Stiftelsen. När projektet avslutas kommer resultaten att presenteras i fyra böcker och vid ett vetenskapligt symposium, säger Anders Cullhed.